

Reflexions entorn al Seminari Internacional d'Antropologia Visual

Carme Cazalla Ocaña

Tècnica de cultura del Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars de Barcelona

El Seminari Internacional d'Antropologia Visual organitzat pel taller d'Antropologia Visual de la Universitat Complutense de Madrid (Departament d'Antropologia Social) els dies 4 a 9 de març de 1996, va reunir persones rellevants d'aquesta matèria del territori estatal, nacional i internacional.

Definir l'antropologia visual no és una tasca fàcil. L'antropologia és formada per un conglomerat de disciplines (l'antropologia social, la cultural, la de l'alimentació, l'econòmica, el folklore, la visual, etc.). Molt sovint dona la sensació que l'antropologia pateix una crisi d'identitat. Quantes vegades no hem sentit que «a l'antropologia hi cap tot». Si la definim com l'estudi de l'home com a ésser animal i social tots els aspectes són susceptibles de ser estudiats. El que marca la diferència amb les altres ciències és el mètode que utilitza: el mètode comparatiu; el que defineix la tipologia de cadascuna és l'objecte d'estudi. L'antropologia visual té com a objecte d'estudi la imatge, ja sigui fixa (dibuix, diapositiva, fotografia) o mòbil (video, pel·lícules —comercials, etnogràfiques...—, CD-ROM, realitat virtual, sistemes interactius, etc.). El segle XX és el segle de la imatge. Aquesta ha superat el límit de la seva concepció com a objecte artístic i s'ha enriquit amb el nou concepte de document històric, antropològic, etnogràfic, etnològic, etc. Per tant, les imatges ens parlen. Nosaltres, receptors, hem d'aprendre a convertir-nos en éssers amb una mirada activa; decidir què diuen les imatges, deixar a la vegada que elles mateixes s'expressin no és fàcil. Hem d'aprendre a buscar l'equilibri per poder arribar a concretar les teories, encara per definir, de la discipli-

na que ens ocupa: l'antropologia visual.

Els objectius del Seminari, que va acollir més de setanta persones, van ser:

1. Posar en contacte professionals rellevants de la disciplina d'Amèrica i Europa.

2. Fer conèixer els diferents criteris, objectes i mètodes d'estudi.

3. Reivindicar l'espai professional que correspon a l'antropologia visual en el camp de la ciència.

4. Reflexió entorn a la imatge des del punt de vista de diferents disciplines: antropòlegs, museòlegs, periodistes, fotògrafs, professors, artistes, etc.

5. Creació d'una xarxa internacional d'antropòlegs visuals.

El Seminari va tenir tres parts diferenciades: la primera tenia una finalitat didàctica, la segona teòrica i la tercera teòrica i difusora.

La primera part la va protagonitzar Elisenda Ardévol, especialista en Antropologia Visual al Center for VA de Southern, Califòrnia i doctora per la Universitat Autònoma de Barcelona, va impartir el curs «La representació visual de les cultures. Tendències i desenvolupament de l'Antropologia Visual i del Cinema Etnogràfic». Va presentar una panoràmica general del cinema etnogràfic des dels seus inicis fins a l'actualitat. Va utilitzar films etnogràfics que marquen les tendències metodològiques i els estils de representació al documental etnogràfic: el *direct cinema* o *observational cinema*, el cinema Verité, el cinema reflexiu i el cinema representatiu (*Nanook of the North* de R. Flaherty, 1922; *Trance and Dance in Bali* de G. Bateson i M. Mead, 1952; *The Ax Fight* de Timothy Asch, 1975, *Under the men's tree* de D. McDougal, de 1975, *Cannibal Tours* de

D. O'Rourke, 1988, *A su propio ritmo* de E. Ardévol i Pérez Tolón, 1991, etc.).

La segona etapa va possibilitar la presència de personalitats del món de l'antropologia visual: Pierre Jordan, Paolo Chiozzi, Paul Henley, Sarah Pink, Elisenda Ardévol, Paco Ferrándiz i Wilton Martínez.

Pierre Jordan i Paolo Chiozzi proposaren el canvi de nom de l'antropologia visual. Pierre Jordan, director del Centre d'imatge de Marsella, a partir del que ell denomina «l'Antropologia Hipermedia» explicà que calia superar l'oposició entre text i imatges. Paolo Chiozzi, professor d'Antropologia Urbana i Social a la Universitat de Florència proposà el terme de «l'Antropologia de la Comunicació Visual» a través de la qual s'observaria la filmació amb finalitat de corregir el funcionament de la societat. Quedava clar que l'antropologia visual té una finalitat social i que ajuda a superar problemes com la xenofòbia o la marginació.

Paul Henley, professor al Granada Center de Manchester ens mostrà el seu mètode pedagògic basant-se en una actitud crítica. Normalment ensenya als seus alumnes els mètodes bàsics per realitzar l'estudi etnogràfic (entrevistes, històries de vida, treball de camp) i el mètode de filmació del cinema directe. Només després de realitzada la primera filmació els introdueix a altres estils de producció i a les tècniques cinematogràfiques. Les temàtiques les trien els alumnes lliurement i poden abarcar des de l'estudi d'un museu etnogràfic fins a un estudi d'un poble de Nova Guinea.

Sarah Pink de la Universitat de Derby a la seva ponència «Ques-

tions metodològiques» va exposar el seu estudi sobre el món de «dos toros» a Andalusia l'any 1991, en el qual va utilitzar la fotografia com a metodologia d'estudi. Era la seva eina de treball i el seu suport material. Amb la fotografia obtenia:

— Mètode d'investigació: A partir d'elles feia parlar la gent. Aconsegua informació i treballava el camp de la història oral.

— Suport material del seu estudi.

— Reproducció de fotografia taurina.

— Anàlisi de la cultura taurina.

Sarah Pink remarca la importància de l'estudi teòric i tècnic de la fotografia per poder arribar a un coneixement de l'antropologia a través de la imatge.

Elisenda Ardévol, responsable del laboratori Audiovisual del Seminari d'Antropologia i Sociologia del Dret de la Universitat Autònoma de Barcelona, va exposar la ponència «Procés etnogràfic, construcció i anàlisi de dades a través de la càmera», en la qual analitzà la càmera en el treball etnogràfic com a mitjà i mode de producció, instrument d'investigació i creadora de pautes culturals. D'una banda, ens parlà de la càmera com a eina d'investigació en el procés etnogràfic, quedà palès que la càmera té una actitud activa en el treball de l'antropòleg. D'una altra banda analitzà la càmera com instrument i tècnica d'investigació. En efecte, la càmera pren un paper participatiu i pot transformar la visió de l'antropòleg i de la mateixa situació que s'estudia; pren el paper de protagonista i de generadora de dades etnogràfiques.

Paco Ferrándiz, antropòleg, va presentar el seu treball a Venècia sobre la Santeria a través del culte a Maria Lionza. De fet, utilitza la càmera d'una manera autònoma, la deixa gravar; estudia el culte, les relacions dels devots amb la càmera i les relacions socials que es creen entre ells. L'antropòleg i la càmera prenen, doncs, el paper de documentalista i eina documental respectivament. La càmera no modifica el culte, sinó que s'hi integra com un personatge més.

Wilton Martinez de la Universitat de Southern, Califòrnia, amb «Imatge, audiència i recepció» va fer una reflexió entre el cinema i el vídeo etnogràfic; va tractar el tema dels estereotips culturals i el de les dimensions analítiques en el procés de recepció. Normalment, utilitza l'etnografia com a mètode bàsic. Dóna un paper actiu al receptor i al debat del text. Analitza la dinàmica de la comunicació entre l'emissor i l'espectador a través del text.

La tercera part va tenir la finalitat de fer conèixer els treballs d'investigació que s'estan fent a l'Estat espanyol. La van formar comunicacions entorn al món de la boxa (Blai Guarné), l'arxiu fotogràfic a partir de l'estudi del fons fotogràfic del Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars de Barcelona (Carme Cazalla), un estudi sobre els processos d'enculturació a través dels contes populars a una escola de Sabadell (Emma Teodoro), la recepció de pel·lícules sobre immigració en les col·lectivitats d'immigrants i no immigrants (Taller d'Antropologia Visual de Madrid), l'estudi de la fotografia etnogràfica (Iñaki Martínez, Universitat de Sant Sebastià), etc. Van ser estudis sistemàtics de tipus tècnic i teòric a través dels quals s'arribava a conclusions entorn a l'antropologia visual i el seu paper com a eina d'estudi per a l'investigador social actual.

El Seminari es va viure amb un ambient de debat intens; va permetre conèixer les diferents posicions entorn a la matèria de què tractem. Per tant, va ser molt enriquidor i va ajudar a posar les bases per millorar la comprensió de l'Antropologia Visual.

La finalitat del Congrés va ser la reivindicació del mètode visual en l'antropologia, així com la creació de la xarxa internacional d'antropologia visual connectada amb les persones que hi estan treballant a l'Estat espanyol.

Ramon Violant i Simorra. Memòria d'un etnògraf. L'homenatge del Pallars

Jordi Abella i Pons
Francesc Prats i Armengol
Ramona Violant i Ribera
Comissaris

L'homenatge

Coincidint amb el 40 aniversari de la mort de l'etnògraf pallarès Ramon Violant i Simorra (Sarroca de Bellera 1903, Barcelona 1956) diverses entitats vinculades al Pallars, sigui per lligams territorials, culturals, històrics o simplement afectius, decideixen d'aplegar-se per organitzar un seguit d'activitats per recordar i reivindicar la seva persona i trajectòria personal.

Una de les primeres satisfaccions que ens ha comportat aquest homenatge ha estat la col·laboració i participació de diverses i múltiples institucions que, sota un mateix objectiu, hem treballat -en alguns casos per primer cop- plegades. L'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, el Centre d'Estudis del Pallars, el Consell Comarcal del Pallars Sobirà, l'Arxiu Històric Comarcal de Sort, el Centre de Promoció de la Cultura Tradicional i Popular Catalana, l'Institut d'Estudis Ilerdencs, el Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars de Barcelona, l'Associació Catalana

de Ceràmica Decorada i Terrissa, l'Associació de Municipis del Pirineu i Garsineu Edicions de Tremp participen activament i reuneixen esforços per poder dur a terme, tot i els greus problemes pressupostaris que han caracteritzat aquest any 1996, l'homenatge a Violant i Simorra.

L'any 1982, des del Centre d'Estudis del Pallars, ja es va fer un primer homenatge commemorant els 25 anys de la mort de Violant i a partir del qual, entre altres activitats, van editar-se alguns inèdits del folklorista dins el llibre *Etnologia Pallaresa*. Sens dubte, totes les activitats que aplega aquest 40è aniversari neixen amb la voluntat de donar continuïtat a aquell primer homenatge, i recordar novament la rica i abundant aportació que Violant féu al patrimoni cultural del Pallars.

L'exposició

Potser l'activitat més representativa de l'homenatge ha estat el disseny i el muntatge de l'exposició itinerant *Violant i Simorra i el*

Pallars. La memòria d'un etnògraf que va ser inaugurada a principis d'agost al Paller de Casa Gassia d'Estern d'Àneu, cap de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, en el marc del Dansàneu-96.

L'exposició, que pretén fer un repàs a diferents aspectes de la vida i l'obra de l'etnògraf, ofereix, també, una representativa mostra del material gràfic i documental que va recollir el mateix Violant durant les seves diverses campanyes pallareses.

En aquest sentit, l'exposició s'estructura en diversos àmbits que fan un recorregut per la seva biografia, les relacions —personals i professionals— que va mantenir amb el Pallars, i la seva característica metodologia i visió de l'etnologia i l'etnografia. Tanmateix, l'exposició continua amb un seguit de plafons que recullen gràficament algunes de les diverses temàtiques que Violant va tractar en els seus treballs. Les indústries casolanes i els oficis tradicionals, el món pastoral, les creences i la religiositat popular, la indústria de la ceràmica i el vidre, l'estudi del món de la música popular, etc.

La gran quantitat de reproduccions fotogràfiques que conté l'exposició —una gran part de les quals són inèdites i provinents directament del fons particular de Violant—, juntament amb les peces que inclouen les vitrines i que són representatives de les adquisicions pallareses que va fer com a conservador del Museu d'Indústries i Arts Populars, augmenten la qualitat visual i l'interès del conjunt expositiu, sobretot per a la gent de la zona que reconeixen encu-

Ramon Violant i Simorra en un dels seus treballs de camp al Pirineu.